

A dokumentumok nagy száma miatt ezt is a legfontosabbakkal, a monográfiákkal és a hivatalos jegyzőkönyvekkel kellene kezdeni.

A felvetett javaslatok nem jelentik azt, hogy le kell mondani a tágabb értelemben vett integrált bibliográfiai számbavételről, de megvalósításuk hasznos próba lehet a további lépések kimunkálásához. Olyan kísérleti programnak tekinthető, amely feltárja a nehézségeket, és lehetővé teszi a javításokat. Mindenképpen hozzájárulhat ahhoz, hogy az ENSZ-információk készítésére fordított hatalmas anyagi erő és az információanyagok felhasználása között tatonó úr megszűnjék.

/MARULLI, L. – KOENIG, M. E. D.: Documentation of the United Nations System: Results of a survey, and consequent recommendations = Libri, 31. köt. 3. sz. 1981. p. 205–226.)

(Takács Vilmos)

Az UNIMARC nemzetközi kommunikációs formátum

A nemzeti könyvtárak és a bibliográfiai irodák fokozódó együttműködése az utóbbi években még inkább szükségessé tette a bibliográfiai adatcsere formátumainak nemzetközi szabványosítását, mint korábban bármikor. Az országos MARC projektek (MACHINE READABLE CATALOGUING – Géppel olvasható katalógizálás) egyre inkább szaporodnak. Ennek következtében azok a nemzeti központok, amelyek – összhangban az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel (Universal Bibliographic Control, UBC) alapjával – más országok gépi katalógusait is fel kívánják használni, konvertáló programokat kénytelenek készíteni. Így például a Kanadai Nemzeti Könyvtár az US MARC, az UK MARC és az InterMARC feldolgozásához készített speciális programokat. Könnyen elképzelhető, hogy milyen tetemes összeget és időráfordítást igényel ezeknek a konvertáló programoknak a kidolgozása és alkalmazása. Az UNIMARC program ezeket teszi feleslegessé; alkalmazása esetén csupán két konvertáló programra – nemzeti formátumról UNIMARC-ra és viszont – lenne szükség. Ma, amikor az információszükséglet nő, a pénzügyi lehetőségek pedig szűkülnek, minden hatékonyságnövelő és költségsökkentő eszközt meg kell ragadni.

Előzmények

Az 1960-as és 1970-es évek eseményei egyre inkább közelítették a könyvtárosokat az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions –

Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége) célkitűzéséhez, az UBC-hez. A Párizsi Alapelvek (Paris Principles) jó alapul szolgáltak a katalógizálási kódok nemzetközi szabványosításához. A különféle kiadványok leírására vonatkozó ISBD (International Standard Bibliographic Description – Nemzetközi Szabványos Bibliográfiai Leírás) közelebb hozta egymáshoz az egyes országok gyakorlatát. Az ISO (International Organization for Standardization – Nemzetközi Szabványügyi Szervezet) nemzetközileg szabványosított bibliográfiai adatcsere formátuma lehetővé tette a géppel olvasható bibliográfiai adatcsere. E fejlődés ellenére is matematikus maradt azonban a nemzetközi információcsere, mert az egyes nemzeti rendszerek tartalmi azonosítóit (content designators*) nem szabványosították. Így olyan helyzet állt elő, hogy a nemzeti formátumok szerkezete azonos volt, a tartalmi azonosítók azonban olyannyira eltértek egymástól, hogy minden egyes nemzeti központnak minden más MARC rendszerű adatbázis feldolgozásához külön programot kellett írnia.

1972-ben az IFLA katalógizálási és információtechnológiai bizottságai felismerték e problémát, és közös munkacsoportot hoztak létre a tartalmi azonosítók különbségeinek feltárására és egységes nemzetközi szabványtervezet kidolgozására. A munkacsoport felismerte, hogy az eredményes nemzetközi adatcsere kulcsa az ISBD, ahol az adott bibliográfiai adatelemek meghatározott helyet foglalnak el, és adott tartalmi azonosítók mindig azonos, meghatározott adatelemekhez kapcsolódnak.

A nemzetközi formátum első ideiglenes tervezetét 1975 nyarán széles körben körözték, ugyanezen év októberében pedig ülést tartottak Párizsban a dokumentum megvitatására. Az itt elhangzott észrevételek alapján készült el az új tervezet, a munkacsoport 1976-ban tartott ülésén. Az UNIMARC első kiadására 1977-ben került sor, amely azokra a kiadványtípusokra tartalmazott tartalmi azonosítókat, melyekre már az ISBD is kidolgozásra került, nevezetesen monográfiákra és időszaki kiadványokra. Azóta több ISBD is született, és így 1980-ban kiadásra kerülhetett az UNIMARC második kiadása, amely igazodik a fenti változásokhoz, figyelembe véve az ISBD-khez történő kapcsolódás elvét.

Alkalmazás

Az UNIMARC közreadását követően alkalmazásának két módja vált lehetségessé:

a már korábban kidolgozott nemzeti formátumok nemzetközire konvertáló programjainak kialakítása;

* Hívójelek, kódok, adatelem azonosítók közös elnevezése.
A ref. megf.

azok számára, akik saját formátumot még nem hoztak létre, az UNIMARC szabványos modellként való tekintése kompatibilis formátum kidolgozásához.

Az alkalmazás első módja viszonylag lassan fejlődött, egyrészt azért, mert a már korábban kidolgozott közvetlen – nemzetiről nemzetre történő – konvertáló-programok a pillanatnyi igényeket kielégítették, másrészt, mert az Angol–Amerikai Katalógizálási Szabályok (Anglo–American Cataloguing Rules) közzététele elősegítette ugyan az ISBD-k elterjedését, de lassította az UNIMARC használatba vételét.

A második fajta alkalmazási lehetőséggel többek között Magyarország, Japán, Taiwan és a Dél-Afrikai Köztársaság élt, amikor az UNIMARC alapján fejlesztette ki saját nemzeti formátumát.

Néhány évvel az UNIMARC kidolgozásának befejezése előtt létrehívták a Nemzeti Könyvtárak Igazgatóinak Értekezletét (Conference of the Directors of National Libraries), amely a nemzeti könyvtárak problémái között kiemelten foglalkozott a nemzetközi MARC hálózattal, a nemzeti könyvtárak közötti géppel olvasható bibliográfiai adatcserével. A nemzetközi MARC hálózat fejlesztésére az Értekezlet Irányító Bizottságot (Steering Committee) hozott létre, melynek irányítása alatt 1980/81 őszén és telén 75 monográfia és időszak kiadvány címlapja alapján tanulmányozták e kérdést a MARC formátumot már alkalmazó országok szakértői. A tesztek eredménye 1982-re vált hozzáférhetővé, és komoly segítséget nyújt az UNIMARC-ot használó országok számára.

A formátum karbantartása

Egy kommunikációs formátum soha nem lehet statikus. Időről időre megváltozhat a katalógizálásban használt kódok változása, az újabb kiadványtípusok feldolgozása vagy éppen a formátummal való kísérletezés függvényében.

Az Irányító Bizottság ennek megfelelően tett javaslatot 1981-ben a Nemzeti Könyvtárak Igazgatói Értekezletének egy, az IFLA felügyelete alatt álló Nemzetközi MARC Iroda (International MARC Office) létesítésére, melynek feladata a MARC programok alapján előállított nemzeti bibliográfiák hálózatának fejlesztése.

A MARC Iroda feladatai közé tartozna elsősorban a géppel olvasható rekordokat előállító nemzeti bibliográfiai irodák közötti koordináció biztosítása, a vonatkozó szabványosítási tevékenység szorgalmazása, az UNIMARC és a kapcsolódó kézikönyvek, irányelvek, kódjegyzékek fejlesztése és karbantartása. A Nemzetközi MARC Iroda kutatási–fejlesztési tevékenységet folytatna, gyűjtené és terjesztené a hálózati információkat és statisztikát, oktatási és ajánlási munkát is végezne.

A Nemzetközi MARC Iroda feladata lenne az UNIMARC olyannyira sürgetően szükséges karbantartása, továbbá kiterjesztése újabb kiadványtípusokra, Az Iroda újabb kiemelt feladata olyan UNIMARC dokumentáció kidolgozása, amely az adatrögzítés szabályait is tartalmazza. Az UNIMARC-ban jelenleg e helyett csupán az ISBD-re történő utalás szerepel. Egy ilyen dokumentáció előmozdítaná a cserére szolgáló adatbázisok kompatibilitását, ami újabb lépést jelentene a UBC decentralizált katalógizálási irányelvének megvalósulása felé.

/AVRAM, H. D.–McCALLUM, S. H.: UNIMARC = IFLA Journal, 8. köt. 1. sz. 1982. p. 50–54./

(Völgyes Tamás)

Kimutatás az USA-ban közreadott időszak kiadványok és szolgáltatások 1981. évi árának alakulásáról

Az eddigi gyakorlathoz híven, 1981-ben is megvizsgálták az USA-ban közreadott időszak kiadványok és szolgáltatások előfizetési árának alakulását.

1. Időszaki kiadványok

A vizsgált 3425 folyóirat 1981. évi előfizetési árának átlaga 39,13 \$ volt. Ez 13,3%-kal magasabb az 1980. évi átlagnál, ami viszont 13,7%-kal volt magasabb az 1979. évinél. Ebben csak az vigasztaló, hogy az 1981. évi áremelkedés valamelyest alacsonyabb volt az 1980. évinél.

Az árakat egyébként három bázisidőszak alapindexéhez (100%) hasonlítva is megadták. Ezek kompatibilisek a Munkügyi Statisztikai Hivatal (Bureau of Labor Statistics) által a fogyasztási cikkek árindexeinél alkalmazott időszakokkal: 1967–1969, 1977–1979, 1977.

Előjáróban néhány általános észrevétel az 1981. évi árkimutatás mutatta képhez:

- az 1980. évi 98 időszak kiadványhoz képest 1981-ben csupán 74-et kellett elhagyni megszűnés, időszakiból nem időszakjára minősülés, vagy a kiadás helyének (nem USA) változása miatt;
- valamennyi kereskedelmi kiadvállalat folyóiratának ára emelkedett;
- az egyetemi és kereskedelmi kiadvállalatok folyóiratainál az intézményi előfizetési díjszabás sokkal magasabb, mint az egyéni;
- minden tárgykörben található néhány (2–3) csökkentett előfizetési cím is;